

71

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

**Studia at Didacticam
Litterarum Polonarum
et Linguae Polonae
Pertinentia I**

Beata Prościak

„Rozprawka z czytania ze zrozumieniem” –
czyli o najnowszej formie matury pisemnej
z języka polskiego na poziomie podstawowym

Temat artykułu dotyczy przede wszystkim oceny ostatnich innowacji, wprowadzonych w nowej formule egzaminu maturalnego z języka polskiego. Spostrzeżenia odnoszą się głównie do jego części pisemnej. Poczynione obserwacje skłaniają do refleksji nad celowością i zasadnością takich innowacji. Chodzi głównie o wypracowanie pisemne, które podczas tegorocznej matury przyjęło formę „rozprawki z czytania ze zrozumieniem”.

Niepokoić może fakt, że dzisiejsza matura z języka polskiego sprowadza się w większości wyłącznie do czytania ze zrozumieniem. Uczeń nie musi się już wykazywać ani wiedzą, ani głębszymi przemyśleniami. Jednak – jak twierdzi Ewa Nowak – „bez rzeczowej wiedzy uczeń nie może osiągnąć przewidywanych umiejętności, które wyznaczają kolejny poziom zdobywanych wiadomości”¹.

Celem podjęcia tej problematyki jest ukazanie możliwości innych rozwiązań, które sprzyjałyby nie tylko ocenie umiejętności uczniów, ale także ich wiedzy i rozwijaniu twórczego myślenia. Tworzeniu wypowiedzi pisemnych powinien towarzyszyć nie tylko odbiór i rozumienie tekstu, ale również dostrzeganie i interpretowanie związków między tekstem a kontekstami². Poza tym jednym z głównych celów uczyniono prezentację materiału badawczego, potrzebnego maturzyście do opracowania tematu wypracowania pisemnego. Uwaga zostanie skupiona na przedstawieniu ostatnich innowacji, wprowadzonych w nowej formule pisemnego egzaminu maturalnego z języka polskiego. Dotyczą one przede wszystkim sposobu redagowania klucza odpowiedzi.

Rozprawka to przecież „mała rozprawa”, a zatem szkolny i uproszczony wariant gatunku prozy naukowej, gatunku, który definiowany jest jako: rozbudowana wypowiedź naukowa [...] poświęcona omówieniu jakiegoś zagadnienia z pewnego określonego punktu widzenia, **prezentująca pełny zasób dostępnego materiału dowodowego**, rozwinię-

¹ E. Nowak, *Cele edukacji polonistycznej*, [w:] *Polonista w szkole. Podstawy kształcenia nauczyciela polonisty*, red. A. Janus-Sitarz, Kraków 2004, s. 21.

² Tamże.

„Rozprawka z czytania ze zrozumieniem” – czyli o najnowszej formie matury...

[189]

tą argumentację, a także sam bieg rozumowania, prowadzącego do końcowych rezultatów poznawczych³.

Niech ta definicja stanowi początek rozważań nad obecną formułą pisemnej matury z języka polskiego.

Mówiąc bardzo ogólnie, rozprawka stanowi analizę i pisemne opracowanie jakiegoś problemu. Jej głównym celem jest refleksja nad tym problemem, rozpatrzenie możliwości jego rozwikłania. Ta forma wypowiedzi odsłania cały proces myślowy i dlatego powinna ją charakteryzować: „logiczność, konsekwencja i precyzja myślowa”⁴.

Warto rozpocząć od kilku zaleceń, wiążących się z napisaniem właściwie zredagowanej rozprawki. się Będą się one odnosiły do materiału badawczego, którym uczyniono źródła argumentacji, mające wpływ na ilość zdobytych punktów (zwłaszcza za rozwinięcie tematu pracy). Rodzaj argumentacji uzależniony jest od tematu, ale wśród najczęściej wykorzystywanych źródeł wymienia się zwłaszcza: odpowiednio dobrany cytat z utworu, omówienie fragmentu utworu, przytoczony sąd jakiegoś autorytetu, twórczość innych pisarzy, inne dzieła literackie wspierające tezę rozprawki⁵.

Przyjrzyjmy się bliżej wykorzystaniu głównego źródła argumentacji (treści utworu) na poziomie podstawowym pisemnej matury z języka polskiego w roku szkolnym 2006/07. Temat pierwszy brzmiał: „Jak symbolika ziarna z bajki opowiedzianej przez Żegotę objaśnia sens męczeństwa młodzieży polskiej? Analizując przytoczony fragment *Dziadów* Adama Mickiewicza, zwróć uwagę na sytuację studentów i ich postawy”. Za rozwinięcie tematu uczeń mógł otrzymać maksymalnie 25 punktów. Ponadto za kompozycję – 5 punktów, styl – 5 punktów, język – 12 punktów, zapis – 3 punkty i dodatkowo 4 punkty za szczególne walory pracy (które nie są wliczane do ilości punktów). W sumie uczeń mógł otrzymać za rozprawkę 50 punktów. Klucz odpowiedzi do tematu pierwszego sugeruje, że zadaniem ucznia było: wymienienie bohaterów sceny (1 punkt), przedstawienie sytuacji, w której znaleźli się bohaterowie oraz sprawcy wydarzenia (6 punktów), zaprezentowanie postawy młodzieży (5 punktów), odczytanie symboliki wyrażającej sens męczeństwa dzieci i młodzieży (3 punkty).

Te wszystkie informacje można było odczytać na podstawie analizy dołączonego fragmentu. Za czytanie fragmentu tekstu ze zrozumieniem uczeń otrzymywał więc łącznie 15 punktów, w których zawierała się ocena logicznego myślenia, oceniona na 3 punkty. Natomiast interpretacja odnosząca się do bajki Goreckiego (opowiedzianej przez Żegotę) mogła być oceniona najwyżej na 6 punktów. W tym przypadku uczeń już musiał chociaż częściowo wykazać się wiedzą, dotyczącą ogólnego przesłania utworu. Wnioski oceniono maksymalnie na 4 punkty. Wysłanie przez ucznia pełnych wniosków⁶ świadczyło o znajomości kontekstów, np. biblijnego czy

³ J. Maćkiewicz, *Jak przygotować się do napisania rozprawki maturalnej?*, „Język Polski w Szkole Średniej” 2000/01, s. 52.

⁴ M. Kuziak, S. Rzepczyński, *Jak pisać*, Bielsko-Biała 2001, s. 163.

⁵ Tamże, s. 166.

⁶ Ewa Nowak twierdzi, że na maturze w 2005 roku najłabsze wyniki osiągnięto ze sztuki uogólniania. Dla lepszego jej wyćwiczenia proponuje umieszczenie wybranego tekstu

historiozoficznego. Przy wnioskach częściowych (za 2 punkty) wystarczyło dostrzec, że symbolika ziarna wyraża zbawczą moc cierpienia, zapowiada odrodzenie. Dokonując jedynie próby podsumowania za 1 punkt, uczeń mógł jedynie wspomnieć, że symbolika ziarna nadaje męczeństwu młodzieży szczególne znaczenie.

Jak można zauważyć z powyższych rozważań, odpowiadając na temat pierwszy, uczeń powinien wykazać się umiejętnościami: czytania fragmentu tekstu ze zrozumieniem (15 punktów), analizy fragmentu w odniesieniu do wiedzy z zakresu ogólnej wymowy dzieła (6 punktów), wnioskowania, uogólniania, logicznego myślenia (4 punkty). Uczeń szczególnie zdolny mógł uzyskać jedynie dodatkowe 4 punkty za szczególne walory pracy.

Podobna sytuacja zaistniała również w przypadku tematu drugiego, który brzmiał: „Analizując fragmenty *Przedwiośnia* i *Granicy*, porównaj kreacje matek. Określ wzajemne relacje między matką a dzieckiem, wykorzystując także znajomość utworów”. Za rozwinięcie tematu można było uzyskać również 25 punktów, w tym uczeń powinien wykazać się umiejętnościami: analizowania i odczytania fragmentów podanych tekstów ze zrozumieniem (11 punktów), logicznego myślenia, które sprowadzało się do wstępnego rozpoznania zasady zestawienia fragmentów (3 punkty) oraz do funkcjonalnego umiejscowienia fragmentów w utworach (1 punkt) – łącznie 4 punkty, wykorzystania wiedzy dotyczącej kontekstów powieści, które odnosiły się do relacji między matką a dzieckiem (6 punktów), wnioskowania i logicznego myślenia (4 punkty).

Jeśli zestawimy punkty za czytanie ze zrozumieniem (łącznie z punktami za logiczne myślenie) i porównamy je ilościowo z punktacją za wiedzę dotyczącą kontekstów dzieła, otrzymamy proporcje 3:1. Zarówno w przypadku pierwszego, jak i drugiego tematu było to 19:6 punktów. Wynika z tego, że obecna matura pisemna z języka polskiego wymaga od ucznia jedynie 1/3 wiedzy i 2/3 umiejętności: czytania ze zrozumieniem, wnioskowania i logicznego myślenia. Te proporcje dotyczą tylko punktów za rozwinięcie tematu wypracowania pisemnego.

Łącznie za rozprawkę można uzyskać 50 punktów. Zestawienie punktowe i procentowe przedstawia tabela 1.

Tab. 1. Zestawienie ocenianych elementów rozprawki maturalnej

	Czytanie ze zrozumieniem i logiczne myślenie	Wiedza dotycząca kontekstów dzieła	Kompozycja	Styl	Język	Zapis	Szczególne walory pracy (punktacja dodatkowa)	Razem
Ilość punktów	19	6	5	5	12	3	4	50
Zestawienie procentowe	38%	12%	10%	10%	24%	6%	8%	100%

Źródło: opracowanie własne

Jak widać, analiza fragmentu tekstu idzie w kierunku czytania ze zrozumieniem i streszczania problematyki fragmentu (38% umiejętności). Poza tym umiejętności w świetle genezy i faktów. Zob. E. Nowel, *Jak uczyć pisania interpretacji? Modele metody i metody*, „Język Polski w Liceum” 2005/06, nr 3, s. 11.

sprawdza się przez odpowiednią kompozycję, styl, język, zapis (dodatkowe 50%). Łącznie umiejętności odnoszą się do 88% wymagań maturalnych. Natomiast wiedza dotycząca kontekstów dzieła odnosi się tylko do 12% wiadomości. Uczniowie zdolni mogą uzyskać dodatkowo za wiedzę jedynie 8% w ogólnej puli punktacji.

Dodatkowo weźmy pod uwagę fakt, że jest to tylko jedna z części matury pisemnej z języka polskiego. Gdyby uwzględnić również pierwszą, dotyczącą typowego czytania ze zrozumieniem, za którą można uzyskać 20 punktów, zestawienia punktowe i procentowe wyglądałyby w ten sposób, jak to prezentuje tabela 2.

Tab. 2. Zestawienie ocenianych elementów pisemnej części egzaminu maturalnego z języka polskiego uwzględniające czytanie ze zrozumieniem oraz rozprawkę maturalną

	Czytanie ze zrozumieniem i logiczne myślenie	Wiedza dotycząca kontekstów dzieła	Kompozycja	Styl	Język	Zapis	Szczególne walory pracy (punktacja dodatkowa)	Razem
Ilość punktów	39	6	5	5	12	3	4	70
Zestawienie procentowe	56%	9%	7%	7%	17%	4%	6%	100%

Źródło: opracowanie własne

Patrząc na powyższe zestawienie pod kątem wymagań maturalnych, można stwierdzić, że dzisiejsza matura z języka polskiego sprawdza głównie umiejętność czytania ze zrozumieniem. Można za nie uzyskać aż 56% z ogólnej punktacji. Dodajmy do tego fakt, że wystarczy mieć 30% punktów, aby zdać egzamin maturalny. W tej sytuacji należałoby się zastanowić, skąd wzięły się takie proporcje wymagań i jak się one mają do motywowania uczniów w odniesieniu do zdobywania wiedzy i czytania lektur.

Być może należałoby zmodyfikować wymagania w ten sposób, żeby jednocześnie zachęcić uczniów do czytelnictwa i nauki. Gdyby temat rozprawki maturalnej został sformułowany nieco inaczej i odnosił się chociażby do wartości, motywów, toposów osadzonych w kontekstach – nie tylko podanego fragmentu, ale również innych wybranych przez ucznia dzieł⁷ – można byłoby zmodyfikować również klucz odpowiedzi. Okazuje się, jak twierdzi Bożena Chrzęstowska, że nie tylko wydana w marcu 2005 roku Podstawa programowa kształcenia ogólnego⁸, ale również klucze odpowiedzi konstruowane są dla wygody komisji egzaminacyjnych⁹. Natomiast polonista – jak pisze Zenon Uryga – staje się wykonawcą centralnie ustalanych planów czytania i poznawania z góry zadekretowanego kanonu¹⁰. Można w tym miejscu zaproponować analizę i interpretację, która byłaby nastawiona na myślenie symboliczne, oparte, w przypadku pierwszego tematu, nie tylko na fragmencie

⁷ Zgodnie z zasadą, że: „żywy kanon kulturowy mający moc formacyjną tworzą nie arcydzieła, lecz idee i wartości aprobowane przez odbiorców”. Zob. B. Chrzęstowska, *Kłopot z kanonem w szkole*, „Polonistyka” 2007, nr 5, s. 29.

⁸ B. Chrzęstowska, *Kłopot z kanonem w szkole*, „Polonistyka” 2007, nr 5, s. 32.

⁹ Tamże, s. 33.

¹⁰ Z. Uryga, *Gospodarze szkolnego kanonu lekturowego*, „Polonistyka” 2007, nr 8, s. 13.

Dziadów Adama Mickiewicza, ale również innych utworów, które nawiązywałyby do tej problematyki. Podobnie można byłoby postąpić w przypadku tematu drugiego, dotyczącego kreacji matek i ich relacji z dziećmi. Uczeń znający literaturę z łatwością dobrać sobie odpowiednie utwory i przedstawi temat, uwzględniając szerokie konteksty¹¹. Proponowana formuła nie jest żadną nowością zarówno dla uczniów, jak i dla nauczycieli, gdyż przypomina „starą maturę” z języka polskiego, która dawała uczniom więcej motywacji do pracy i skłaniała do większego wysiłku i systematycznego czytelnictwa.

Gdyby w temacie drugim dodać jeszcze jedno słowo, matura mogłaby mieć całkowicie inny charakter. Temat brzmiałby następująco: „Analizując fragmenty *Przedwiośnia* i *Granic*, porównaj kreacje matek. Określ wzajemne relacje między matką a dzieckiem, wykorzystując także znajomość **innych** utworów”. Dodanie słowa „innych” zmienia charakter rozprawki z odtwórczej na twórczą. Ponadto stwarza możliwość napisania dłuższego tekstu niż 250 słów. Daje większe szanse uczniom zdolnym, aby wykazali się nie tylko umiejętnościami, ale również wiedzą. Umożliwia też zdanie matury uczniom słabszym, gdyż odpowiednio zredagowany klucz odpowiedzi mógłby uwzględniać wiedzę i umiejętności zarówno tych zdolnych, jak i przeciętnych. Byłby też bardziej miarodajny, zwłaszcza w takim przypadku, gdy uczeń ma możliwość otrzymania 30% punktów za analizę i interpretację podanych fragmentów tekstu i 20% za wiadomości odnoszące się do treści lektury (łącznie 50%). Pozostałe 50% punktów uczeń uzyskałby za kompozycję, język, styl, zapis. Ponadto można byłoby docenić wysiłki ucznia już nie czterema punktami, ale dodatkową pulą 50% punktacji za szczególne walory pracy oraz dobór wiadomości i utworów wykraczających ponad program nauczania. Powyższe dane dotyczą tylko pisania własnego tekstu. Natomiast część pierwsza matury, odnosząca się bezpośrednio do czytania ze zrozumieniem, mogłaby zostać nie zmieniona.

Poziom rozszerzony

Jeżeli chodzi o poziom rozszerzony, przeanalizowano temat pierwszy, który brzmiał: „Dwa obrazy prowincji. Porównaj sposoby ich kreacji w podanych fragmentach *Pani Bovary* Gustawa Flauberta i *Republiki marzeń* Brunona Schulza”. Za rozwinięcie tematu uczeń mógł otrzymać maksymalnie 26 punktów. Ze względu na fakt, że żaden z przytoczonych w temacie utworów nie należy do lektur obowiązkowych ani na poziomie podstawowym, ani rozszerzonym¹², uczeń mógł mieć do czynienia z utworami nieznanymi (lub znanymi jedynie we fragmentach¹³ bądź z lektury własnej). Niektórzy maturzyści mogli pracować tylko na podstawie fragmentów. Klucz odpowiedzi zakładał, że uczeń powinien umieć: czytać i analizować teksty ze zrozumieniem, opisując obrazy prowincji (10 punktów), przedstawić sposoby kreacji, opierając się na wykorzystaniu wiedzy z zakresu motywów, konwencji i kontekstów literackich oraz umieć wykorzystać w swojej argumentacji wiadomo-

¹¹ Lekturę celowo dobranych kontekstów włączanych np. w czytanie *Mistrza i Małgorzaty*, a następnie porządkowanie refleksji proponuje np. Z. A. Kłakówna. Zob. tejsze, *Dostojewski w liceum: zakaz, nakaz czy możliwość lektury?*, „Polonistyka” 2007, nr 8, s. 24–30.

¹² Zob. *Informator maturalny od roku 2005 z języka polskiego*, Kraków 2003, s. 27–29.

¹³ Fragment *Pani Bovary* zamieszcza np. podręcznik: W. Bobiński, A. Janus-Sitarz, B. Kolcz, *Barwy epok. Kultura i literatura, klasa 2*, Warszawa 2003, s. 198–202.

ści z zakresu nauki o języku i stylistyki praktycznej (12 punktów), wyciągać wnioski z poczynionych obserwacji (4 punkty). Ilościowe zestawienie wymagań przedstawia poniższa tabela 3.

Tab. 3. Zestawienie wymagań na poziomie rozszerzonym matury z języka polskiego w roku szkolnym 2006/07 (za pracę pisemną bez testu z czytania ze zrozumieniem)

	Czytanie ze zrozumieniem	Umiejętne wykorzystanie wiedzy	Wnio-skowanie i uogólnianie	Kompozycja	Styl	Język	Zapis	Szczególne walory pracy (punktacja dodatkowa)	Razem
Ilość punktów	10	12	4	2	2	8	2	4	40
Zestawienie procentowe	25%	30%	10%	5%	5%	20%	5%	10%	100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie klucza odpowiedzi

Teraz wypada odnieść się do standardów wymagań egzaminacyjnych, które obejmują trzy obszary: I – Wiadomości i rozumienie, II – Korzystanie z informacji, III – Tworzenie informacji¹⁴.

Proponując innowacyjne korekty pisemnej formuły egzaminu maturalnego z języka polskiego, warto odnieść się chociaż do wybranych standardów, które mogłyby tworzyć punkt oparcia dla nowych rozwiązań. Rozprawka na poziomie podstawowym matury mogłaby w szczególności bazować na następujących standardach: I.19, II.25, II.33, III.34, III.16, III.17, III.18¹⁵. Na ich podstawie można zakreślić ogólny charakter proponowanej redakcji tematów rozprawek maturalnych na poziomie podstawowym. Mogłyby one odnosić się chociażby do wartości uniwersalnych, motywów i toposów, które uczeń miałby opracować nie tylko na podstawie podanego fragmentu, ale również w kontekście wybranych przez niego innych dzieł i tekstów kultury. Rozwiązanie to zbliżałoby nową maturę do starego typu egzaminu dojrzałości, z taką jednak różnicą, że oceniana byłaby przez egzaminatorów zewnętrznych.

Podobne priorytetowe wymagania można byłoby postawić na poziomie rozszerzonym. Mogą je określać z kolei standardy: I.6, I.12, II.1, II.5, III.1, III.2, III.3¹⁶, na podstawie których można zaobserwować ogólny schemat tworzenia tematów wypracowań maturalnych na poziomie rozszerzonym. Podstawowe założenia są spójne z poziomem podstawowym. Główne przesłania tematów mogłyby się również opierać na toposach, motywach, wartościach ważnych dla naszej kultury. Dużą rolę odgrywałaby integracja treści literackich z innymi kontekstami, np. filozoficznymi, historycznymi oraz z zakresu teorii literatury, językoznawstwa, stylistyki i wiedzy o kulturze. Ponadto oprócz przyjętej dzisiaj formy rozprawki o walo-

¹⁴ *Informator maturalny...*, Kraków 2003, s. 21.

¹⁵ Tamże, s. 21–27.

¹⁶ Tamże.

rach eseistycznych, eseju¹⁷ (również tego interpretującego tekst poetycki¹⁸) lub interpretacji porównawczej, można wprowadzić dla zainteresowanych i szczególnie uzdolnionych chociażby uczniowskie próby stylizacji na język pisarza, dzieła lub gatunek literacki. Ponadto warto na tym poziomie zaproponować możliwość wyboru pisania w formie wybranych gatunków dziennikarskich, np. felietonu¹⁹. Podobnie jak na poziomie podstawowym uczniowie mogliby wybierać spośród różnych lektur i innych znanych im źródeł informacji. Mieliby również obowiązek analizy i interpretacji podanego fragmentu tekstu pod kątem tematu. Na tej podstawie warto byłoby również zmodyfikować ilość przyznawanych punktów za rozwinięcie tematu. Propozycję takiej punktacji w ujęciu procentowym przedstawia tabela 4.

Tab. 4. Propozycja przyznawania punktów za rozwinięcie tematu w wypracowaniu maturalnym na poziomie podstawowym i rozszerzonym

Poziom matury	Analiza fragmentu	Całość analizowanego utworu	Odpowiednie dobranie innych utworów do tematu	Szczególne walory pracy (punkcja dodatkowa)
Podstawowy	30%	20%	50%	50%
Rozszerzony	25%	25%	50%	50%

Źródło: opracowanie własne

Dotychczas, jak zostało już wcześniej wspomniane, uczniowie zdobywali większość punktów na podstawie podanego fragmentu. Moja propozycja uwzględnia nie tylko analizę i interpretację zamieszczonego tekstu (choć nie neguje potrzeby takiej analizy), ale również całość analizowanego utworu, dobór innych utworów odpowiednio związanych z tematem oraz innych różnorodnych kontekstów. Ponadto propozycja ta odnosi się również do szczególnych walorów pracy, do których można zaliczyć chociażby inne dodatkowe teksty kultury i konteksty wychodzące ponad program.

Do szczególnych walorów pracy na poziomie rozszerzonym proponuje się zaliczyć m.in.: stronę stylistyczną pracy (swoistą indywidualizację języka), przyjętą formę wypowiedzi (stylizacja, esej, felieton itp.), głębokie i wychodzące ponad program nauczania teksty kultury i różnego typu konteksty, oryginalność ujęcia tematu.

Poniżej w tabelach 5 i 6 zostanie przedstawione porównanie zestawień ocenianych elementów rozprawki maturalnej z roku szkolnego 2006/07²⁰ oraz w ujęciu zmienionym po proponowanych zmianach zarówno na poziomie podstawowym, jak i rozszerzonym.

¹⁷ „Esej – nazywany drogą myślenia i poezją myśli – łączy sztukę argumentów, logicznie podawanych i omawianych, ze sztuką słowa”. Zob. A. Pragłowska, *Napisz lepiej. Wiadomości i ćwiczenia dotyczące wybranych form wypowiedzi dla uczniów gimnazjum i liceum*, Warszawa 2000, s. 74.

¹⁸ Wskazówki do pisania tego typu eseju zob. np. tamże, s. 97–114.

¹⁹ S. Bortnowski pisze: „Nie wyobrażam sobie zajęć z języka polskiego w szkole średniej bez chociażby jednej próby felietonowej”. Zob. S. Bortnowski, *O rozprawce, eseju i innych formach pisemnej wypowiedzi ucznia*, „Język Polski w Gimnazjum” 2005/06, nr 2, s. 13.

²⁰ Obliczenia sporządzono na podstawie klucza odpowiedzi

Tab. 5. Zestawienie ocenianych elementów rozprawki maturalnej na poziomie podstawowym po proponowanych zmianach za pracę pisemną bez testu z czytania ze zrozumieniem

	Czytanie ze zrozumieniem i logiczne myślenie	Wiedza dotycząca znajomości dzieła i jego kontekstów	Kompozycja	Styl	Język	Zapis	Szczególne walory pracy (punkcja dodatkowa)	Razem
Ilość punktów w obecnie obowiązującym ujęciu	19	6	5	5	12	3	4	50
Zestawienie procentowe w obecnie obowiązującym ujęciu	38%	12%	10%	10%	24%	6%	8%	100%
Zestawienie procentowe w ujęciu zmienionym	10%	40%	10%	10%	24%	6%	50%	100%

Źródło: opracowanie własne

Tab. 6. Zestawienie ocenianych elementów rozprawki maturalnej na poziomie rozszerzonym za pracę pisemną bez testu z czytania ze zrozumieniem

	Czytanie ze zrozumieniem	Umiejętne wykorzystanie wiedzy	Wnioskowanie i uogólnianie	Kompozycja	Styl	Język	Zapis	Szczególne walory pracy (punkcja dodatkowa)	Razem
Ilość punktów w obecnie obowiązującym ujęciu	10	12	4	2	2	8	2	4	40
Zestawienie procentowe w obecnie obowiązującym ujęciu	25%	30%	10%	5%	5%	20%	5%	10%	100%
Zestawienie procentowe w ujęciu zmienionym	10%	40%	15%	5%	5%	20%	5%	50%	100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie klucza odpowiedzi

Zestawienia te wyraźnie sugerują, że wskazane byłoby zmniejszenie punktacji za czytanie ze zrozumieniem na rzecz punktacji za umiejętne wykorzystanie wiedzy potrzebnej do analizy i interpretacji, wnioskowanie i uogólnianie. W tym miejscu

warto przywołać słowa Stanisława Bortnowskiego, który stworzył swoją propozycję kryteriów ocen pracy maturalnej z języka polskiego:

proponuję, aby punktacja za czytanie tekstu ze zrozumieniem była oddzielna i nie wpływała na ocenę wypracowania, są to albowiem inne umiejętności i nie powinno się ich łączyć. Jeżeli czytanie ze zrozumieniem pozostanie na maturze, wówczas i uczeń, i komisje rekrutacyjne powinny znać dwa wyniki próby egzaminacyjnej²¹.

Proponowane rozwiązania mają na uwadze nie tylko dobro uczniów słabych i przeciętnych, ale również bardzo zdolnych, którzy do tej pory nie mieli możliwości pełnego zaprezentowania swojej wiedzy i umiejętności. Uczniowie wybierający poziom podstawowy mogliby popisać się nie tylko umiejętnościami, jak również dojrzałą wiedzą nie tylko z zakresu jednej lektury, ale również z ogólnej znajomości innych tekstów kultury. Z kolei na poziomie rozszerzonym zostałby doceniony styl pisania, oryginalny pomysł, a przede wszystkim wiedza, którą uczeń zdobył nie tylko w szkole, ale również w wyniku samokształcenia, czy też uczestnictwa w zajęciach pozalekcyjnych. Tak zaproponowana formuła egzaminu maturalnego z języka polskiego mogłaby skłonić uczniów do czytania całości lektur, a nie tylko zdobywania umiejętności analizy fragmentów tekstu. Ponadto, co najważniejsze, zmotywuje ich do poszerzania ogólnej wiedzy humanistycznej. Trudno jest zachęcić uczniów do czytania lektur w szkole średniej, wykorzystując tylko sposoby stosowane na niższych szczeblach edukacji²². Jedno jest pewne: uczyć, trzeba pamiętać – jak pisze Stanisław Bortnowski – „o radości obcowania z literaturą”, gdyż „nuda zabija dzieło”²³. Czytanie ma jednak sens jedynie wtedy, „gdy oznacza rzeczywiste czytanie, owocuje namysłem i twórczym działaniem, do którego pobudzają dzieła kontrowersyjne i trudne”²⁴.

An essay based on reading comprehension' – on the new form of the written Matura exam in Polish

Abstract

The subject of the article concerns the evaluation of the recent innovations introduced in the new formula of the *Matura* (secondary school-leaving) examination in Polish. The presented reflections refer mainly to the written part of the exam. The observations made by the author encourage a reflection on the purposefulness and sense of such innovations, chiefly the composition task, which in this year's exam took the form of "an essay based on reading with comprehension".

It may raise concerns that today's *Matura* examination in Polish is in its majority reduced to reading with comprehension. The aim of taking up this subject is to show alternative solutions.

²¹ S. Bortnowski, *Propozycja kryteriów ocen pracy maturalnej z języka polskiego*, „Język Polski w Liceum” 2006/07, nr 4, s. 75.

²² Marzena Marczyk proponuje m.in. przeczytanie uczniom fragmentu jakiejś leśszki i przerwanie w najciekawszym momencie. Zob. M. Marczyk, *Rozprawka bez metody*, „Między Nami Polonistami” 2007, nr 7, s. 10.

²³ S. Bortnowski, *Jak literatura wychowuje?*, „Polonistyka” 2007, nr 8, s. 19.

²⁴ *List otwarty do Prezesa Rady Ministrów Jarosława Kaczyńskiego*, „Polonistyka” 2007, nr 7, s. 44.

which would enhance not only the evaluation of pupils' skills, but also their knowledge and development of creative thinking.

If the topic of the examination essay was worded in a different way, and referred e.g. to values, motives, or topics set in the context of not only the provided excerpt, but also other works selected by the pupil, the answer key could also be modified.

The suggested solutions take into consideration not only the benefit of the average and below-average pupils, but also the benefit of the very talented ones, who up till now have not had an opportunity to fully present their knowledge and skills.